

Олександра ТІМАШОВА,
Студентка 1 курсу магістратури
Харківського національного університету
мистецтв імені І.П. Котляревського

Науковий керівник:
Юлія ЩУКІНА,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри театрознавства
ХНУМ імені І.П. Котляревського
Харків, Україна
timashova.aleksandra@gmail.com

**МИСТЕЦТВО ТА НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ПРОТИ
ДИКТАТУРИ ТА АМБІВАЛЕНТНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ВИСТАВІ
«ЧЕРВОНА РУТА» ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕАТРУ
ІМ. М. ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ**

Володимир Івасюк є людиною, яка подарувала світу одну з найзнаніших пісень під назвою «Червона рута», що стала справжнім хітом. Та десятки інших популярних пісень. Композитор, музикант, мультиінструменталіст у свої 21 рік здобув неабияку славу та успіх. Але подальша його життєва доля склалась не так успішно, на чому спричинилася система СРСР. Життя композитора обірвалось, коли йому було всього 30 років. Але за свій недовгий вік Володимир Івасюк встиг багато зробити для української музики.

Режисер вистави «Червона рута» Львівського національного театру імені М. Заньковецької заслужений артист України Максим Голенко вороже ставиться до проникнення російських наративів в українську культуру і визначає всю ту тоталітарну, радянську систему, в якій довелося жити Івасюкові як його головного ворога. Цей конфлікт пронизує всю виставу. Від її початку, коли падає бюст Леніна (натяк на документальний епізод з життя Володі Івасюка, через який на нього було заведено справу і виключено зі

студентів) – до гнітючих відносин В. Івасюка з Тетяна Жуковою. В адаптованому для сцени кіносценарію Наталки Ворожбит та у виставі М. Голенка підкреслено, що В. Івасюк та Т. Жукова, яка є уродженкою росії – з різних середовищ. Образ Т. Жукової у виставі є втіленням усього чорного та злого, навіть диявольського. Виконують цю роль Оксана Цимбаліст, Олександра Мироненко, Єлизавета Цілик, брюнетки, в суцільно чорному вбранні, з характерною грубою поведінкою. Всупереч тому, що в реальному житті Т. Жукова фарбована білявка. І для цієї суперечливості є підстава, адже автор вистави, режисер М. Голенко визначив жанр «Червоної рути» як «майже біографічний, майже мюзикл». Але все ж таки інші персонажі, наприклад Софія, Люда, не мають у виставі такої розбіжності в зовнішності з їх реальними прототипами.

Тож, для глядачів залишається питанням чому Жукова в цій виставі саме така, чи належала вона до «компетентних органів», чи була вона підслана, адже таким є художнє трактування та бажання автора зобразити росіянку Жукову відьмою.

На ці питання знаходить відповіді театрознавець Тарас Федорчак: «Ця особа вирішена у виставі найнеудаліше. <...> Це відверто негативний образ. І цілком резонно – зі всього масиву інформації, що мені довелося перелопатити, її роль у житті Івасюка була саме такою <...> Тому її однозначне зображення чорною фарбою мене не дратує. Дратують прийоми. Від перших слів знайомства Жукова висловлює погляди, які цілком суперечать поглядам Івасюка. Це дивно, тому що навіть у виставі її до нього підсилають ті ж таки кегебісти. Якщо твоє завдання втертися в довіру до об'єкта нагляду – для чого його одразу відштовхувати? І тільки якоюсь містиккою і злими чарами тоді можна пояснити, що між ними взагалі склались якісь стосунки (десь так воно у виставі й пояснюється) <...>» [3, с. 93-94].

Антиподом Т. Жукової у виставі є образ відданої В. Івасюку Люди (Діана Каландарішвілі).

Цей конфлікт «світлого» і «темного» початків відображений і в сценографії Юлії Зауличної. На сцені можна побачити велику прямокутну конструкцію сірого кольору, яка заповнює весь простір, за винятком авансцени. Сценографія «Червоної рути» складається з декількох ярусів. В ній є як і реальні сходи, так і їх імітація в оформленні верхнього поверху. В них вбачаємо життєві сходи В. Івасюка. Сходи, якими його скидають принижуючим жестом, не допускаючи до інституту. Сходи, якими до нього навідується його перше кохання – Люда. Сходи, якими до Івасюка приходять та уходять різні люди, лишаючи фатальний чи щасливий слід. Сходи, якими він прямує до своїх мрій. Володимир Івасюк – як у житті, так і у виставі неодноразово падав зі сходинок, а все ж підіймався і продовжував свій шлях. Але весь цей рух відбувається в безбарвній, консервативній, холодній конструкції, що нагадує післявоєнні забудови СРСР в стилі бруталізму. У конструкції Юлії Зауличної присутня арка, через яку з'являються нові декорації та змінюють інтер'єр і місце дії, як от студія звукозапису, кімната В. Івасюка, зал батьківського будинку. Ця арка має прямокутну форму, яка ще відома під назвою арка-портал, вона «телепортує» героя у нове місце дії, а ще – у спогадах про той «світлий» початок – до родинного гнізда, де домашній затишок, до фортепіано, що народжує найпрекрасніші звуки, до радісних зустрічей з Людою.

Наталія Поліщук-Московець вклала в образ Софії (обдарованої співачки, з якою В. Івасюк працював та для якої писав музику, але яка знайшла собі інше «хлібне місце», всупереч відданості Митця) штучність, що відчувається в інтонаціях та підтекстах. Але все ж таки Софія Ротару, як реальна людина є менш виявленою кокеткою, ніж вона представлена в грі Н. Поліщук-Московець. Не можна стверджувати, що М. Голенко претендував на історичну достовірність цього образу, знову ж таки, посилаючись до визначення ним жанру вистави. Тож це більш художній образ, що виконує визначену роль, по-своєму символічний, як і образ Т. Жукової. В контексті вистави – це скоріш бажання режисера показати зрадників України – антиподами добра.

Цей образ у виставі характеризує театрознавиця Юлія Самборська: «<...> Образ культової співачки та її продюсера-чоловіка — це негативні персонажі, хитрі й корисливі зрадники відкритого у своїй беззахисній любові до них Володимира» [2].

Музика і пісні у виставі за жанром «...майже мюзиклу» є досить органічними, оскільки є невід'ємною частиною історії В. Івасюка. Треба віддати належне всій команді, що створила і втілила музичну складову вистави: оркестру, який відтворив музичну спадщину В. Івасюка (концертмейстер – Вадим Сухий, диригент – Богдан Мочурад, музичне оформлення – Сергій Рудей), не професійних вокалістів, а драматичних акторів Д. Каландарішвілі, М. Дробота, Н. Поліщук-Московець та О. Цимбаліст, на яких було покладено не просте завдання злагодженої взаємодії з оркестром.

Продовженням цієї двоїстості, антагоністичності світу відтвореного у виставі М. Голенка стало роздвоєння образу В. Івасюка на дві іпостасі – юного і молодого. Юного В. Івасюка зіграв Олег Коркушко, а молодого – Марк Дробот. Юний Івасюк трішки розгублений, оточений батьківською турботою, а в деяких сценах сприймається як хлопчик, якого принижують старші – професори і ректор. У виставі цей образ епізодичний в порівнянні з молодим В. Івасюком. Молодий – більш експресивний, занурений в роботу і музику. Дуже заклопотаний, іноді доходячи до шаленства. У цей образ актор увібрав всю пристрасть героя до музики, крім якої, напевно, його ніщо так сильно не цікавило.

Напевно, говорячи про будь-яку тему, постать, біографію, режисер має не забути про події сучасності. Тож, у «Червоній руті» присутній перегук з нашою реальністю. У виставі лунають відомі нам фрази, такі як: «Какая разница на каком языке?» (питає В. Івасюка Т. Жукова); «А вы и дома на Украинском общаетесь?» (запитання до В. Івасюка однієї з росіянок на фестивалі).

Про зв'язок сценічної історії В. Івасюка з дражливими для нашого сьогодення темами рецензент писав: «І ще про яскраві епізодичні ролі. Не можна серед них не згадати Ольгу - любительницю русской культуры, яка мешкає

у соціалістичній Польщі й захоплюється українськими піснями та радить Івасюкові більше писати російською. Взагалі їхній діалог із Володимиром - один із найактуальніших у виставі» [3, с. 90].

Тож, режисер згадує і нас сьогоднішніх у цій виставі. «Якщо дивитися ще ширше, то вловлюється й дуже сучасна історія тисяч людей, які стають львів'янами в часі війни. Нагадування, як їм непросто будувати нове життя тут, вписуватися в наші правила, традиції та звички», – підкреслила артоглядачка Марічка Ільїна [1].

У процесі перегляду вистави «Червона рута» глядацька підтримка та зацікавленість створює атмосферу згуртованості та об'єднання акторів і глядачів навколо відомої нам знакової постаті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ільїна Марічка. «Червона рута»: культурний герой і нельвів'яни у Львові. Львівська пошта. <https://www.lvivpost.net/kultura/chervona-ruta-kulturnyj-geroj-i-nelviv-yany-u-lvovi/> (дата звернення: 08.10.2025).
2. Самборська Юлія. Звідки в Голенка ці чари. ZN,UA. <https://zn.ua/ukr/CULTURE/zvidki-v-holenka-tsi-chari.html> (дата звернення: 08.10.2025).
3. Федорчак Тарас. «Червона рута» Наталки Ворожбит у Заньківчан. Український театр. 2024. № 2. С. 88-94.

